

พระบรมราชาธิราชและพระราชาดำรัส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระราชาโอรสในสมเด็จพระ
มหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช
ชนนี เสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่ง
พระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ
ในยุคนานาปีการทัพพม่า ตามคลองแห่งสหประชาชาติ ด้วยพระหทัยเมตตา พระปรีชา
สามารถและพระมหากรุณาธิคุณล้นประมาณ ได้บรรเทาผลให้ประเทศชาติมีความเสถียร
มั่นคงปลอดภัย อาณาประชาราษฎร์ทั่วทุกหมู่เหล่าได้รับความร่มเย็นอันคลายทุกข์
บังเกิดความสุจริตใจกันทั่ว เช่น ได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงเยี่ยมราษฎรในทุก
ภูมิภาคของประเทศ แม้แต่ดินแดนที่ห่างไกลทุรกันดาร เติมน้ำด้วยกษัตริย์ราชย์ก็เสด็จ
พระราชดำเนิน เคยมิได้ทรงย่อท้อเพื่อทรงทราบสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาความเดือดร้อน
ของราษฎรด้วยพระองค์เอง และพระราชทานความช่วยเหลือที่เหมาะสมสอดคล้องกับ
ปัญหา และความต้องการของราษฎรอย่างแท้จริง ช่วยให้ราษฎรที่ยากจนมีความเป็นอยู่
ที่ดีขึ้น การเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในแต่ละคราว ก็จะมีพระราชทาน
ของขวัญแก่เด็กและผู้ใหญ่ เพื่อการรักษาพยาบาลแก่ราษฎร ในท้องที่ทุรกันดารและห่างไกล
จากแพทย์ ราษฎรได้ช่วยมากรักรับไว้เป็นของขวัญในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงส่งเสริม
ทางด้านการศึกษาระดับเยาวชน ซึ่งนับเป็นฐานที่สำคัญของประเทศไทย พระราชทาน
พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อสร้างโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนในท้องที่ชนบท
พระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์
และเมื่อสำเร็จการศึกษาได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทาน วิจัยบัตร เสนอมา
ทางหน่วยงานต่าง ๆ ทรงเป็นเอกอัครราชูปถัมภ์ภักดีแก่ศาสนาต่าง ๆ ที่ทำการเผยแพร่และ
อบรมสั่งสอนประชาชนอยู่ในประเทศไทย ทรงทำนุบำรุงศาสนาต่าง ๆ โดยเฉพาะเชื่อกัน
ทางศาสนาพุทธ ตำราวจ และเจ้าหนาทูบับซึ่งงานเพื่อตนเองกับประเทศไทย ก็เสด็จพระ
ราชดำเนินทรงเยี่ยม เพื่อพระราชทานขวัญ กำลังใจ และสิ่งของเครื่องใช้ถึงฐาน

ปฏิบัติกรและขอรักษาพยาบาลอยู่ ณ โรงพยาบาลต่าง ๆ เมื่อเสวยชีวิตก็เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพแก่วีรชนเหล่านี้ และพระราชทานพระบรมราชาญะเคราะห์แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตโดยทั่วกัน ทางด้านการต่างประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาอารยประเทศ ทั้งในทวีปเอเชีย อเมริกา ยุโรปและออสเตรเลีย รวมทั้งทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะ ซึ่งเป็นประมุขของประเทศต่าง ๆ ที่เสด็จและเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ก่อให้เกิดสัมพันธไมตรีที่ดีในภูมิภาคนี้

จากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ โดยสังเขปแล้วยังปรากฏพระราชกรณียกิจสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติควบคู่กับพระราชกรณียกิจในด้านอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ทั้งทรงทุ่มเททั้งกำลังพระสติปัญญาและกำลังพระวรกายเสมอมา ตลอดระยะเวลาอันแสนเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อ พ.ศ. 2489 ครบจนทุกวันนี้ นับระยะเวลาได้กว่า 42 ปี นั่นคือ พระราชกรณียกิจในการพระราชทานพระบรมราชาบาทและพระราชคำรัส การพระราชทานพระบรมราชาบาทและพระราชคำรัส เป็นการทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามคลองแห่งทศพิธราชธรรมอย่างหนึ่ง คือ ทาน การให้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ใน มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล 2526: 25) ได้พระราชทานวิชันนาเกี่ยวกับการให้ที่พระมหากษัตริย์พึงควรปฏิบัติไว้หลายประการ การให้ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การให้คำแนะนำ สั่งสอน ความศอกนหนึ่งว่า

. . . ให้กำลังวาจา เช่น ช่วยพูด กิจการ ให้กำลังความคิด เช่น ช่วยคิด ช่วยแนะในกิจการ ให้กำลังปัญญา คือให้ความรู้คอยบุคคลเจตนามุ่งให้ เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เพื่ออนุเคราะห์คิด เพื่อช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์คิด ขอว่าท่านส่วนที่สุดที่พึงให้คือทรัพย์ กำลังกาย กำลังวาจา กำลังความคิด กำลังปัญญา เหล่านี้เป็นวัตถุทาน สิ่งซึ่งให้ในที่ทั่วไปวัตถุทานท่านมุ่งเอาที่สุดสิ่งของโดยมากในทางแห่งจำแนกทานเป็น 2 คือ วัตถุทาน การให้ที่สุดสิ่งของ และธรรมทาน การให้ธรรม คือสั่งสอนสั่งสอนหรือคำสั่งสอนแนะนำ . . .

ราชบัณฑิตยสถาน (2525: 682, 900) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า พระบรมราชาเขวาทและพระราชดำรัสไว้ดังนี้

พระบรมราชาเขวาท หมายถึง คำสั่งสอนของพระราชา

พระราชดำรัส หมายถึง คำพูดของพระมหากษัตริย์

ภาวาส นูนาค* (สัมภาสณ) ได้อธิบายความหมายของคำว่าพระบรมราชาเขวาทและพระราชดำรัสเพิ่มเติมไว้ว่า

. . . พระบรมราชาเขวาทนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์เพื่อพระราชทานคำสั่งสอนโดยแท้จริง เช่น ในการเสด็จพระราชดำเนินในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิต นักศึกษา ก็จะมีพระราชทานคำสั่งสอน หรือพระบรมราชาเขวาทที่พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ก็จะมีพระราชทานคำสั่งสอนแก่เด็กหรือผู้ใหญ่ที่เลี้ยงเด็ก คือ คู่ที่พระราชเจตนา ถ้าเป็นการสั่งสอนแท้ ๆ ก็เรียกว่า พระบรมราชาเขวาท แต่หากไม่มีพระราชประสงค์ในการพระราชทานเพื่อการสั่งสอนโดยตรงก็เป็นพระราชดำรัส เช่น พระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสขึ้นปีใหม่ . . . แต่ทั้งนี้จะพบว่าในพระราชดำรัสทั้งหลายส่วนมากก็จะพระราชทานคำสั่งสอนแทรกอยู่ด้วย เพราะในพระราชนานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในจักรวรรดิวัตร 12 . . .

(คู่มืออย่างพระบรมราชาเขวาทและพระราชดำรัสหน้า 13-16)

* รองราชเลขาธิการ คนปัจจุบัน

ตัวอย่างพระบรมราโชวาท

พระบรมราโชวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แกนีสจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ 31 ตุลาคม 2528*

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาทำพิธีมอบปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อีกครั้งหนึ่ง และที่ได้ทราบรายงานวาทิจกการทุกด้านของมหาวิทยาลัยว่าเป็นก้าวหน้ามา
ด้วยดี ขอแสดงความชื่นชมกับบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิและบัณฑิตทุก ๆ คน ที่ได้รับเกียรติและ
ความสำเร็จในการศึกษา และขอขอให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นพิเศษ ที่มอบ
ปริญญาบัตรแก่บรรดาผู้สำเร็จการศึกษาบัณฑิตทุกคน

ผู้มีความรู้รอบรู้ทั้งใจบารณาจะมีอนาคตที่มั่นคงและรุ่งโรจน์ การทำงาน
สร้างอนาคตนั้นนอกจากจะต้องใช้วิชาความรู้ที่แจ่มชัดเป็นหลักแล้ว บุคคลยังจำเป็นต้อง
อาศัยคุณสมบัติพิเศษอีกหลายด้าน เป็นเครื่องอุดหนุนและส่งเสริมความรู้ของคนอย่างมาก
ด้วย คุณสมบัติที่สำคัญข้อแรก คือจะต้องเป็นคนที่ทำตัวทำงานอย่างมีหลักการ มีเหตุผล
มีระเบียบ และมีความสุจริตเป็นธรรมดา ขอลอง ต้องมีความเข้มแข็งอดทน มีความเพียร
พยายามอย่างสูงและสม่ำเสมอ ทั้งในการทำงานและการสร้างสมความดี แม้จะมีความ
เหน็ดเหนื่อยหรืออุปสรรคขวากหนามมากมายเพียงใด ก็ไม่ย่อท้อถอยหลัง ขอลอง ต้อง
สนใจศึกษาค้นคว้าวิริยาคะความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ให้ลึกซึ้งและกว้างขวาง อดทน
ไหวสำหรับให้เทียบเคียงประกอบการพิจารณาตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในการทำงาน ขอลอง ต้อง
สำคัญที่สุด ต้องสามารถควบคุมกายใจ คือการกระทำความคิดของตนให้สงบ หนักแน่น
และมั่นคงในความมั่นคงทางอยู่เสมอ แม้ในเวลาที่มีเหตุชวนให้วุ่นวายสับสน ความสามารถ
ทำกายทำใจให้สงบหนักแน่น เป็นกลางไม่เอนเอียงใจเปนนี่ จะช่วยให้เกิดสติระลึกรู้งาน

ถึงผลถึงข้อเท็จจริง ถึงความทุกข์ของเรื่องทั้งปวง จึงเป็นอุปการะสำคัญของการคิดพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เพราะช่วยไขมองเห็นปัญหาได้กระจ่างแจ่มชัด ช่วยให้สามารถตัดสินใจได้โดยถูกต้องเที่ยงตรง เป็นธรรม เป็นประโยชน์เสมอ ไม่มีอับจน ข้อที่พูดนี้จะถือว่าเป็นทฤษฎีสำหรับนักปฏิบัติงานก็ได้ และถ้าท่านทั้งหลายพิจารณาเห็นว่าจะมีประโยชน์ ก็ขอให้ใช้ตั้งแต่บัดนี้ทีเดียว เชื่อว่าอนาคตที่แจ่มใสจักเป็นของท่านได้สมใจปรารถนาอย่างแน่นอน

ขอช่วยพรให้มนุษย์ใหม่ประสบความสุขความสำเร็จในชีวิต และขอให้ทุกท่านที่มาร่วมชุมนุมในที่นี้มีความสุขสวัสดิ์ดีทุกเมื่อเทอญ

ตัวอย่าง พระราชดำรัส

พระราชดำรัส

ในงานถวายพระกระยาหารค่ำ

เพื่อถวายพระเกียรติแก่

สมเด็จพระราชินีและสมเด็จพระราชินีแห่งมาเลเซีย

ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันอังคาร ที่ 17 ธันวาคม 2521*

ฝ่าพระบาท

หม่อมฉันมีความชื่นชมและรู้สึกเป็นเกียรติภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่มีโอกาสได้ต้อนรับฝ่าพระบาทและสมเด็จพระราชินี ณ พระมหานครของเรา การเสด็จเยือนประเทศไทยเป็นทางการครั้งนี้มีความหมายสำคัญยิ่ง ชาวไทยทั้งชาติมีความปีติเต็มใจที่จะให้เข้าชมพระบารมี และหวังว่าจะทรงได้รับความเกษมสำราญทุก ๆ ประการตลอดเวลาที่ประทับอยู่ในประเทศของเรา

สัมพันธ์ไมตรีระหว่างมาเลเซียกับไทยมีมายาวนานนับประเทศเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นที่ทราบกันแจ้งชัดจนไม่ต้องกล่าวถึง โดยรายละเอียด บิทรภาพของเรานั้น บิตรีภาพเสรีภาพ ความสุจริตยุติธรรมและความเสมอภาคกัน เป็นรากฐานที่ทรงอย่างมั่นคง จึงดำรงอยู่ได้โดยราบรื่นตลอดมา และเกื้อกูลให้เราสามารถเผชิญหน้าปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นมากมายในภูมิภาคนี้มาได้ โดยต่างฝ่ายต่างทราบตระหนักว่ามาเลเซียและไทยจะต้องอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจอันดีและความร่วมมืออันใกล้ชิด

ด้วยเหตุนี้ ชาวมาเลเซียกับชาวไทยจึงมีความเข้าใจกันและกัน และผูกสัมพันธ์ร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ และในระดับต่าง ๆ อย่างสนิทสนม รัฐบาลของประเทศเรา ทั้งกลางก็พยายามร่วมมือประสานงาน ระสาน ระ เเยะกันเป็นอันดีในภารกิจสำคัญหลายด้าน

* คัดจากหนังสือ เจมที 17 หน้า 457 ในภาคผนวก ง

รวมทั้งใคร่ร่วมเป็นสมาชิกในองค์กรต่าง ๆ ด้วยกันทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ซึ่งใค้ก่อบประเษนมหาศาลให้แกการจรร เลงและทั้มาบระเทศของเราทั้งสอง นมาบนั้น มีความมั่นใจว่า ความรวมมกกันันมิตรนี้จะยังอ้านวยทุกผลแกเราต่อไปอีกตลอดกาล ซาานและกาที่ฝ่าพระบาทเสด็จมาเยือนระเทศไทยในครงนี้จะ เป็นพื้นฐานอัน แน่นแฟ้นที่สุด สำหรับกาที่ชาติของเราจะซ้ารงและจำ เริญสัมพันธไมตรีระหวางกัน ในองกงานใหญ่ลยและมั่นคงยืนยาวต่อไป เพื่อความก้าวหน้ามาสุกและเพื่อเกียรติภูมิ แหงชาติของเราทั้งสอง

๒ โอกาสนี้ ข้าพเจ้าใคร่ขอเชิญชวนทุก ๆ ท่านให้ดื่มถวายพระพรแด่สมเด็จพระราชาธิบดีและสมเด็จพระราชินีแห่งมาเลเซีย ให้ทรงพระเกษมสำราญและทรงเจริญ พระชนมสุขสิริสวัสดิ์พรอับทุกประการ ทั้งให้ประเทศและบระชาชาติมาเลเซียรุ่งเรือง วัฒนาถึงขั้นไป

การพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรินั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเตรียมร่างพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้วยพระองค์เอง จนบางครั้งต้องทรงงานอยู่จนดึก และทรงมีเวลาพักผ่อนเพียงเล็กน้อย ตามที่สำนักพระราชเลขาธิการ (ม.ป.ป.: คำนำ) กล่าวถึง ความว่า

. . . สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ก็ได้ทรงบันทึกไว้ในหนังสือ ซึ่งไปรุดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมายุครบ 3 รอบ เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2511 ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เวลาว่างซึ่งมักเป็นตอนดึก ภายหลังจากที่ทรงเสร็จจากพระราชกรณียกิจ ตามหมายกำหนดการประจำวันแล้ว เพื่อทรงทำงานอย่างหนัก เกี่ยวกับการร่างพระราชดำรัส จนบางครั้งทำให้พระองค์ทรงมีเวลาพักผ่อนพระราชอิริยาบถและบรรทมเพียงเล็กน้อย การที่ทรงสละ เวลาและยอมตรากตรำพระวรกายเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นคุณค่าและความสำคัญของพระราชดำรัสเพียงใด . . .

นอกจากการเตรียมร่างพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้วยพระองค์เองแล้ว ยังมีมีการพระราชทานแนวพระราชดำริแก่เจ้านายที่ทรงถวาย ซึ่ง ภาวาส บุนนาค ให้สัมภาษณ์ ไกรวิทย์ สีตลาโยน (2530: 3) ความว่า

. . . การร่างพระราชดำรินี้จะต้องขึ้นเฝ้าฯ ไต่ถามอะไรรู้ดีพระบาท เพื่อขอรับพระราชทานพระราชดำริก่อน พระราชดำริของไต่ถามอะไรรู้ดีพระบาทนั้นจะทำให้ผมคิดว่า อะไรที่ควรจะทำชดเชย ชดเชยแค่นั้น อะไรจะต้องจึงไป และเมื่อร่างเสร็จแล้ว ก็จะได้นำขึ้นถวายให้ทอดพระเนตรเสียก่อน เพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย ผมจะต้องรับพระบรมราโชบายและรับพระราชทานหัวข้อที่จะพระราชทานมาเสียก่อน เวลาเข้าเฝ้าฯ ทานให้ฟังก็ต้องนั่งฟัง บางครั้งพระองค์ท่านรับสั่งว่าอย่าเพิ่งจด เพราะต้องฟังให้เข้าใจความเสียก่อน . . . บางครั้งร่างขึ้นเพื่อให้พระองค์ท่านทอดพระเนตรแล้ว มีรับสั่งให้แก้ไขถึง 5 ครั้งก็ยังมี เคย แต่พระองค์ท่านจะมีรับสั่งทุกครั้งว่า แก้เพราะอะไร อะไรที่ยังไม่เหมาะสมไม่ควรผมก็ลงมาแก้ไข แล้วนำขึ้นไปให้ทอดพระเนตรใหม่ . . .

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงละเอียดถี่ถ้วนในการทรงเลือกใช้ด้อยคำ
ตามที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530: 92) กล่าวไว้ ความว่า

. . . นายภาวศ มุขนาค รองราชเลขาธิการในฐานะผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับ
พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท ได้กล่าวว่า พระราชดำรัสและพระบรม
ราโชวาทที่พระราชทาน ณ สถาบันต่าง ๆ นั้น ฝ่ายผู้เชิญเสด็จฯ จะต้องยกร่าง
ขึ้นถวายประกอบพระราชดำริทุกครั้งไป เมื่อทอดพระเนตรแล้วจะโปรดเกล้าฯ ให้
เรียบเรียงเสียใหม่ตามความเดิมบ้าง ความที่พระราชดำรินั้นบ้าง แต่โดยมากมัก
จะเป็นอย่างหลัง . . . พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงละเอียดถี่ถ้วนในการ
ใช้ด้อยคำและภาษาเป็นอย่างยิ่ง ไม่โปรดด้อยคำที่ฟุ่มเฟือยและประโยคที่ซับซ้อน
ยืดยาว โปรดด้อยคำส่วนหนึ่งที่กระชับเรียบง่ายให้ความชัดเจนและครบถ้วน
ถูกต้องตรงความคิดและพอเหมาะพอดีกับพื้นฐานความรู้ความคิดของผู้ฟัง . . .

ในบางคราวถึงแม้จะโปรดจัดเตรียมพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส
ไว้แล้ว แต่โปรดให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพระบรมราโชวาท
และพระราชดำรัสโดยปัจจุบัน เพื่อให้เหมาะสมกับบรรยากาศและเหตุการณ์ในขณะนั้น ๆ
เช่น เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศระหว่าง พ.ศ.2503-2510
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสโดย
ปัจจุบันเป็นครั้ง ครั้งปรากฏในพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
(2511: 401) ความว่า

. . . เกี่ยวกับการที่จะมีพระราชดำรัสนี้ รับสั่งว่า ความจริงต้องเตรียมไว้ให้
พร้อมเสมอ แต่บางครั้งก็ไม่ได้ใช้ เพราะเวลาเขากล่าวสุนทรพจน์สัก ๆ มา
ก็พอจะตัวอักษรคำขึ้นมาอ่านได้ เราก็ต้องว่าสด ๆ ตอบเขาไปเหมือนกัน . . .

พระราชกรณียกิจในการพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส
เป็นที่ประจักษ์ในพระบริษัษสามารถแก่ผู้ได้รับพระราชทานทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ
เช่น ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย สมเด็จพระ
พระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ (2511: 363-384) พระราชนิพนธ์ไว้ความว่า

. . . การเสด็จ 2 ประเทศครั้งนี้ นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงกระทำหน้าที่เป็นประมุขของประเทศเราแล้ว ยังต้องทรงอยู่ในบทบาทของนักพูดที่ถึงใจพระเดชพระคุณคนฟังโดยไมตรีไมตรีพระองค์สว่างหน้า . . . เเท่าที่ได้มานมาก็เห็นผู้หวังพอใจในพระราชดำรัสทุกแห่งที่เสด็จ นอกจากหวังอย่างสนใจที่สุดแล้ว บางทีก็มีการหัวเราะอย่างครื้นเครงจนมากลางคันถึงต้องทรงหยุดรับสั่งไปครู่หนึ่งแล้วจึงรับสั่งต่อไป บางทีก็มีการปรบมือถวายเสียงสนั่นหวั่นไหวไปทั้งหอประชุม . . .

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระปรีชาสามารถพระราชทานพระราชดำรัสภาษาต่างประเทศได้ถึง 3 ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาเยอรมัน (ดูตัวอย่างพระราชดำรัสทั้ง 3 ภาษา ในภาคผนวก ก) ตามที่อภิภัย จันทวิมล (ในสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย 2531: 198) กล่าวว่า

. . . ทรงสามารถกล่าวสุนทรพจน์เป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมันได้อย่างคล่องแคล่ว ซึ่งนับว่าเป็นเลิศ และไม่มีประมุขของประเทศใด ๆ ในโลกที่สามารถทำได้อย่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา . . .

ในโอกาสใดจะทรงเลือกใช้ภาษาต่างประเทศภาษาใดพระราชทานนั้น ม.ร.ว.กิติณัฏฐา กิติยากร (2509: 33) อธิบายไว้ว่า

. . . การเลือกใช้ภาษาใดนั้น ทรงวางหลักไว้ว่า หากชาวต่างประเทศพูดภาษาของเขา พระองค์ท่านก็จะรับสั่งเป็นภาษาไทย หากชาวต่างประเทศพูดภาษาอังกฤษก็จะรับสั่งเป็นภาษาอังกฤษ และหากชาวต่างประเทศพูดภาษาฝรั่งเศสก็จะรับสั่งเป็นภาษาฝรั่งเศส . . .

พระบรมราชาชนและพระราชดำรัสยังประกอบด้วยเนื้อหาในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับผู้มีพระราชทาน ซึ่งมีทั้งบุคคลต่างวัย ต่างอาชีพ และต่างศาสนา พระบรมราชาชนและพระราชดำรัสแต่ละค่านั้นเป็นที่ยอมรับว่าเขาถึงแก่นแท้ อุดมการณ์ และจริยธรรมของสาขาวิชาชีพนั้น ๆ อย่างแท้จริง จึงจะได้ยกตัวอย่างพระบรมราชาชนและพระราชดำรัสในด้านต่าง ๆ มาแสดงพอสังเขปดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

. . . ประเทศไทยนั้นโชคดี ที่มีมิตรประเทศ ซึ่งเข้าใจดีในวิถีทางความเป็นชีวิตของเรา และในความพยายามของเราที่จะพัฒนาประเทศไทยให้มั่นคงก้าวหน้า แล้วร่วมมือสนับสนุนในโครงการต่าง ๆ ด้วยความเอื้ออารีตลอดมา ความร่วมมือช่วยเหลืออันมีค่าทั้งนี้ ได้เกื้อกูลให้การพัฒนาประเทศหลายด้านประสบผลสำเร็จ อันน่าพอใจ ดังที่ท่านทั้งหลายทราบกันดีแล้ว ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้ขอขอบคุณ และประเทศของท่านอีกครั้งหนึ่ง

ชาวไทยมีความหวังตั้งใจอย่างมากอยู่ทั่วกัน ที่จะจรรโลงรักษาสัมพันธภาพอันดีกับประเทศผู้เป็นมิตรทั้งปวง และพร้อมเสมอที่จะร่วมมือกับทุก ๆ ประเทศ ในการสร้างสรรค์สันติสุขเพื่อมวลมนุษยชาติ เราจึงเชื่อมั่นว่า หากนานาประเทศประสานสัมพันธ์กันด้วยความเมตตาจริงใจ และด้วยความเคารพนับถือกันโดยเสมอหน้า ระชากรทั่วโลกจะมีความเจริญมั่นคง และประสบความผาสุกสงบอันดีงามได้ ดังที่ทุกฝ่ายเฝ้าปรารภปรารภณา . . . (สำนักพระราชพิธีการ 2530: 478)

ความสามัคคี

. . . ขอให้ได้เข้าใจว่าทุกคนมีหน้าที่ต่าง ๆ กัน ก็ควรที่จะพึงปฏิบัติงานของตนให้ดีที่สุด แล้วก็มีความสามัคคีปรองดองกัน คือแต่ละคนทำงานและนึกว่าคนอื่นก็ต้องทำงานเพื่อความสำเร็จของงานทั้งหมดของชาติ ขอให้สามัคคีปรองดองกัน มีการศึกษากัน เพื่อให้จะให้การทำงานทุกอย่างก้าวหน้าด้วยดี ด้วยความประสานที่เรียบร้อย จะทำให้งานของส่วนรวมก้าวหน้า และเป็นความมั่งคั่ง ความก้าวหน้า ความมั่นคงของประเทศชาติ . . . (สำนักพระราชพิธีการ 2513: 144)

การทำงาน

. . . การปฏิบัติงานทั้งหลายต้องอาศัยปัจจัยที่เป็นพื้นฐานประกอบกันสองอย่าง อย่างหนึ่งได้แก่ความรู้ความสามารถโดยเบ็ดเสร็จของผู้ปฏิบัติ อีกอย่างหนึ่งได้แก่ระเบียบแบบแผน วิธีการ ที่กำหนดไว้ให้ใช้ในการปฏิบัติงานนั้น เมื่อใดปัจจัยทั้งสองประกอบพร้อมกัน เมื่อนั้นงานก็ดำเนินไปได้ โดยความจริงที่ปรากฏ งานที่อาศัยแต่ปัจจัยสองประการนั้น ยังไม่แน่ว่าจะสำเร็จผลที่ดีเสมอไป อาจไม่ได้อผลสมบูรณ์ดังต้องการ หรืออาจไม่สำเร็จผลเลยก็เป็นได้ ทั้งนี้เพราะงานทุกอย่าง

ข้างมีผู้กระทำ ซึ่งมีชีวิต มีจิตใจคิดนึก ถ้าผู้ทำมีจิตใจไม่พร้อมจะทำงาน เช่น ไม่เข้าใจงาน ไม่ศรัทธา ไม่สนใจผูกพันอยู่กับงานที่ทำ ผลที่เกิดขึ้นย่อมพร่องไม่เต็มที่ แต่หากผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่จะทำงาน คือ เข้าใจซึ่งถึงประโยชน์ของงาน มีความจริงใจ ทุ่มเทใจ พยายามจะปฏิบัติงานโดยเต็มกำลังความสามารถแล้ว งานก็ย่อมทำเป็นไปได้โดยราบรื่นทุกขั้นตอน และสำเร็จประโยชน์มุ่งหมายใจแนแนนครบถ้วน เห็นได้ว่า การปฏิบัติงานทั้งใหญ่ น้อยทุกประเภท ทุกอาชีพ เป็นของอาภรณ์ใจจึ่งส่วนความรู้ สึกนึกคิดตั้งถ่วง เข้าระกอบเกื้อหนุนช่วยเสริมไป เพื่อส่งเสริมให้บรรลุผลสมบูรณ์แห่งหวัง ท่านทั้งหลายจะพึงทำการงานต่อไปอย่างความซื่อสัตย์ ซื่อใจพิจารณาของท่านด้วยความรู้ ความฉลาดด้วยความเพ่งพินิจ โดยละเอียดรอบคอบ ในแจ่มชัด จนสามารถเข้างานนั้น ๆ ด้วยใจกับทุกครั้ง แล้วท่านจะปฏิบัติงานให้สำเร็จสมประสงค์ โดยไม่ยากลำบาก . . . (สำนักราชเลขาธิการ 2523: 338-339)

ศาสนา

. . . พระพุทธศาสนาที่ความหมกจืดบริสุทธิ์และสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยเหตุผล ซึ่งบุคคลสามารถจะศึกษาและปฏิบัติด้วยปัญญาความเพ่งพินิจ ให้เกิดประโยชน์ต่อความเจริญความผาสุกแก่ตนได้อย่างแท้จริง ตั้งแต่ประโยชน์ขั้นพื้นฐาน คือการตั้งตัวได้เป็นวิภาคสุขจนถึงประโยชน์ขั้น **รมัตถ์** คือหลุดพ้นจากเครื่องเกาะเกี่ยววัชรคติทุกประการ ข้อนี้เป็นลักษณะพิเศษในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีคุณค่าประเสริฐสุด

ท่านทั้งหลายมาร่วมกันทำงานคานสงเสริมทำนุบำรุงพระศาสนาและศีลธรรม จรรยาธรรมะ ยอมรับหน้าที่โดยตรงที่จะต้องอธิบายเผยแพร่พุทธธรรม ควรจะตั้งตัวเป็นภาระสำคัญอันดับแรกที่จะต้องรักษาความบริสุทธิ์หมกจืดของพุทธธรรมไว้ก่อนตลอดเวลา ร่วงจากนั้น ก็จะต้องระมัดระวังในการอธิบายสั่งสอนให้มากให้พอเหมาะพอควรแก่เหตุแก่บุคคล ทั่วไปถูกต้องในตรงตามแบบแผนในทางพระพุทธศาสนาด้วย คือมุ่งพยายามให้วิธีแนะนำตามเหตุผลให้ผู้ซึ่งเห็นประจักษ์จริงและศรัทธาเชื่อถือโดยตัวของเขาเอง การทำเพียงกรณียกิจของท่านในตำแหน่งหรือพระศาสนาจึงจะอำนวยผลอันบริสุทธิ์และบริบูรณ์ทุกแง่ทุกส่วน ตามศรัทธาและความปรารถนาที่พึงไว้ . . . (สำนักราชเลขาธิการ 2526: 445)

ภาษา

. . . ในปัจจุบันนี้ปรากฏว่า ได้มีการใช้ถ้อยคำออกจะฟุ่มเฟือย และไม่ตรงกับ ความหมายค้นแท้จริงอยู่เนือง ๆ ทั้งออกเสียงก็ไม่ถูกต้องตามอักขรวิธี ถ้าปล่อย ให้เป็นไปดังนี้ ภาษาของเราก็มีแต่จะทรุดโทรม ชาติไทยเรามีภาษาของเรา ใช้เองเป็นสิ่งอันประเสริฐอยู่แล้วเป็นมรดกอันมีค่าตกทอดมาถึงเราทุกคน จึงมี หน้าที่จะต้องรักษาไว้ ฉะนั้น จึงขอให้บรรดานิสิตและบัณฑิต ตลอดจนครูบา อาจารย์ได้ช่วยกันรักษาและส่งเสริมภาษา ซึ่งเป็นอุปกรณ์และหลักประกัน เพื่อ ความเจริญวัฒนาของประเทศชาติ . . . (สำนักราชเลขาธิการ 2516: 79)

การ เกษตร

. . . ไท่ทราบกันดีว่าการ เกษตรนี้มีความสำคัญมาก สำหรับความรับผิดชอบ เลี้ยงดูของประเทศไทย เพราะว่าเมืองไทยมีการประกอบการ เกษตรเพื่อเป็น รายได้ของประเทศเป็นส่วนมาก ถ้าไม่จัดการให้ดีก็จะทำให้ผลิตผลของประเทศ ไม่เกิดเป็นผลดีต่อผู้ผลิต หรือต่อประเทศชาติ อาจจะก่อให้เกิดความเสียหาย อย่างมากก็ได้ ถ้าใช้วิชาการต่าง ๆ ของการ เกษตรก็เป็นการหุเอา เพราะว่า สมัยนี้ถ้าเราไม่ระมัดระวังดินเองก็จะเสื่อมคุณภาพ และเมื่อดินเสื่อมคุณภาพ ผลิตผลก็ลดลง . . . (สำนักราชเลขาธิการ 2524: 181)

การ แฝงพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส

สำนักราชเลขาธิการ (2531: 153-207) เป็นหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ ราชเลขาธิการในพระองค์พระมหากษัตริย์ ทั้งในราชการแผ่นดินและส่วนพระองค์ ประสาน ราชการกับรัฐบาลและรัฐสภาให้เป็นไปโดยเรียบร้อย หน้าที่ของสำนักราชเลขาธิการใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ได้แก่ การร่างพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัส (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมหน้า 17-18) การจัดเก็บพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัส แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การจัดเก็บต้นฉบับพระบรมราโชวาทและพระ ราชดำรัสส่วนหนึ่ง จัดเก็บตามหน่วยงานที่ขอพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระรา ชดำรัส เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนติบัณฑิตยสภา เป็นต้น (ลำจวน ชำศิริ: สัมภาษณ์

อีกส่วนหนึ่งคือพระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสที่พิมพ์ขึ้นจากต้นฉบับ ราชเลขาธิการ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระราชทานในโอกาสต่าง ๆ แล้วนำมาจัดเก็บตามลำดับวัน เดือน ปี ที่พระราชทาน (ม.ร.ว.บุตรี วีระไวทยะ: สัมภาษณ์)

การจัดพิมพ์พระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัส สำนักราชเลขาธิการได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดพิมพ์พระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จทรงหม่อมพระราชนัดดาในแต่ละปีขึ้นเป็นครั้ง ในโอกาสงานพระราชพิธีอันมีมงคลของทุกปีอย่างตกลำปาง โดยรวบรวมพิมพ์พระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสทั้งจากสำนักนาคนับและจากแถบชั้นที่พระสุริเยศจิตส์กัมภีร์พระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสตามวัน เดือน ปี ที่พระราชทานพระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัส ในมีครรชนี่ช่วยคน (ลำจวน ชำศิริ: สัมภาษณ์)

การจัดพิมพ์พระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัส นอกจากจัดพิมพ์ โดยสำนักราชเลขาธิการแล้ว หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ยังได้รวบรวมและขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดพิมพ์เช่นเคยแพร่ เว้นครั้งคราว เช่น คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวบรวมจัดพิมพ์พระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสทางด้านกฎหมาย เป็นต้น และไม่มีครรชนี่ช่วยคนเช่นเดียวกัน

* ในกรณีพระราชทานพระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัส โดยปัจจุบัน ฝ่ายราชบรรณาธิการ สำนักราชเลขาธิการ จัดได้บรรณานุกรมฝ่ายการพิมพ์ ส่วนพระองค์ สำนักพระราชวัง เพื่อนำเล่มนี้ให้ที่พระสุริเยศจิตส์กัมภีร์มาถอดข้อความ เรียบเรียง จัดพิมพ์และนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานว่า "เรียบเรียงขึ้นความที่ได้บันทึกพระสุริเยศจิตส์กัมภีร์" ฝ่ายพระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสของคณะฯ (ลำจวน ชำศิริ: สัมภาษณ์)